

Komunikat Grupy Kopernika

Polsko-niemiecka Grupa Kopernika spotkała się na czterdziestym pierwszym posiedzeniu, które odbyło się w Opolu w dniach 27-29 kwietnia 2023 roku. Niniejszy raport „Wzmocnienie społeczeństwa obywatelskiego. Etniczne mniejszości i większości jako podmioty polsko-niemieckiego sąsiedztwa” podsumowuje wspólne refleksje grupy.

Prof. dr Waldemar Czachur, Warszawa

Prof. dr Peter Oliver Loew, Darmstadt

24.05.2023

Raport XXXIII Grupy Kopernika

Wzmocnienie społeczeństwa obywatelskiego Etniczne mniejszości i większości jako podmioty polsko-niemieckiego sąsiedztwa

Mniejszości jako siła napędowa zmian i szansa na przyszłość

Od czasu podpisania w 1991 roku Traktatu o dobrym sąsiedztwie polskie i niemieckie społeczeństwo przeszło poważne zmiany, spowodowane procesami modernizacji i europeizacji, imigracją i wyzwaniem ekologicznymi. Dotyczy to również mniejszości niemieckiej w Polsce i Polonii w Niemczech. Tradycyjne modele organizacyjne coraz częściej odchodzą w przeszłość, a kolejne pokolenia sięgają po zróżnicowane i już mniej sformalizowane formy aktywności. Chcą, by dostrzeżono ich nową rolę i działania, jakie podejmują.

Jesteśmy pod wielkim wrażeniem opolskiego Centrum Dokumentacyjno-Wystawienniczego Niemców w Polsce. Pokazuje ono, jak można dzisiaj konstruktywnie wykorzystać kulturowe i historyczne dziedzictwo mniejszości etnicznych. Wystawa stała, którą otwarto w Centrum w 2022 roku, jest odbierana pozytywnie nie tylko przez mniejszość niemiecką w Polsce, ale także przez wszystkich mieszkańców najbliższych okolic i całego regionu. Ekspozycja nie wywołuje konfliktów, lecz pozwala Polakom i Niemcom – większości i mniejszości na wzajemne zbliżenie. Mniejszość dokumentuje w ten sposób drogę, którą przebyła w ostatnich dziesięcioleciach: już nie przedstawia się z jednostronnej perspektywy ofiar, ale jest gotowa do samokrytycznego rozliczenia z własną historią.

Centrum jako miejsce spotkań powstało dzięki lokalnej, obywatelskiej inicjatywie mniejszości niemieckiej, którą udało się zrealizować bez kontrowersji na szczeblu państwowym pomiędzy Polską i Niemcami. Opłaciło się tu zaufanie do społeczeństwa obywatelskiego, co może być przykładem dla podobnych inicjatyw Polonii w Niemczech lub innych projektów mniejszości niemieckiej w Polsce.

Postulujemy, aby Polonia – poza wirtualną platformą "Porta Polonica" – także mogła zaprezentować się w Niemczech poprzez podobne centrum dokumentujące historię Polaków. Obie grupy, Polonia w Niemczech i mniejszość niemiecka w Polsce, są odzwierciedleniem zmian zachodzących w społeczeństwach i nowej normalności w Europie.

Z tego powodu z niepokojem obserwujemy próby politycznego wykorzystania mniejszości niemieckiej w Polsce. Jednocześnie zwracamy uwagę, że Polonia w Niemczech od dłuższego czasu nie otrzymuje wsparcia w takim zakresie, jak to przewidziano w Traktacie o dobrym sąsiedztwie. Przestrzegamy przed politycznym instrumentalizowaniem mniejszości i rozgrywaniem ich przeciwko sobie. W ten sposób przegrywają bowiem wszyscy – mniejszości i społeczeństwa większościowe, a wygrywają tylko ci, którzy dążą do dalszej polaryzacji.

Propozycje: promowanie i wzmacnianie zaangażowania społeczeństwa obywatelskiego

Polacy w Niemczech i Niemcy w Polsce biorą aktywny udział we współtworzeniu społeczeństwa obywatelskiego. Promowanie i wzmacnianie ich zaangażowania leży we wspólnym polsko-niemieckim interesie. Obie grupy wnoszą bowiem istotny wkład w kształtowanie różnorodnej, bliskiej obywatelom Europy.

Zaangażowanie to natrafia jednak na przeszkody natury politycznej i administracyjnej. Dlatego apelujemy nie tylko o zaniechanie dyskryminacji dzieci niemieckiej mniejszości oraz przywrócenie nauczania języka niemieckiego jako języka mniejszości narodowej w wymiarze trzech godzin tygodniowo, ale także o rozszerzenie tej oferty edukacyjnej dla uczniów powyżej klasy 6. Oczekujemy również dalszej poprawy nauczania języka polskiego dzieci z polskim pochodzeniem w ramach niemieckiego systemu szkół publicznych.

Wspieranie i wzmacnianie zaangażowania społeczeństwa obywatelskiego w ramach współpracy bilateralnej musi być priorytetem polskiej i niemieckiej polityki. Podstawowym warunkiem tego wsparcia powinny być powszechnie dostępne formy finansowania, rozpoznawalne i łatwe do wykorzystania dla potencjalnych beneficjentów. Centralny portal informacyjny, oferujący obszerny i aktualny przegląd dostępnych możliwości finansowania i składania wniosków, jest pierwszym krokiem w tym kierunku.

Oprócz powszechnie znanych stowarzyszeń i organizacji reprezentujących zarówno mniejszości, jak i większościowe społeczeństwo, istotnym elementem zaangażowania obywatelskiego są również inicjatywy obywatelskie i grupy nieformalne. Dlatego niezwykle ważne jest zagwarantowanie im wszystkim równego dostępu do źródeł finansowania. Polsko-niemiecki fundusz obywatelski, analogiczny do ustanowionego w 2020 roku francusko-niemieckiego funduszu obywatelskiego, mógłby zapewnić środki finansowe, umożliwiając pobudzenie nowego zaangażowania społeczeństwa obywatelskiego na rzecz mniejszości i większości. Wybrani przedstawiciele sfinansowanych projektów mogliby utworzyć polsko-niemiecki parlament obywatelski, co zresztą Grupa Kopernika proponowała już w 2021 roku w swoim apelu z okazji 30. rocznicy polsko-niemieckiego Traktatu o dobrym sąsiedztwie.

Proponujemy także ustanowienie polsko-niemieckiej nagrody obywatelskiej dla wolontariuszy zaangażowanych w działalność społeczną, np. pod patronatem prezydenta Polski i prezydenta Republiki Federalnej Niemiec. Przedstawiciele społeczeństwa obywatelskiego potrzebują bowiem forum, które doceni ich zaangażowanie.

Grupa Kopernika jest projektem Niemieckiego Instytutu Spraw Polskich oraz Fundacji Krzyżowa dla Porozumienia Europejskiego. Posiedzenie w Opolu odbyło się za pomocą Fundacji Współpracy Polsko-Niemieckiej.

